

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

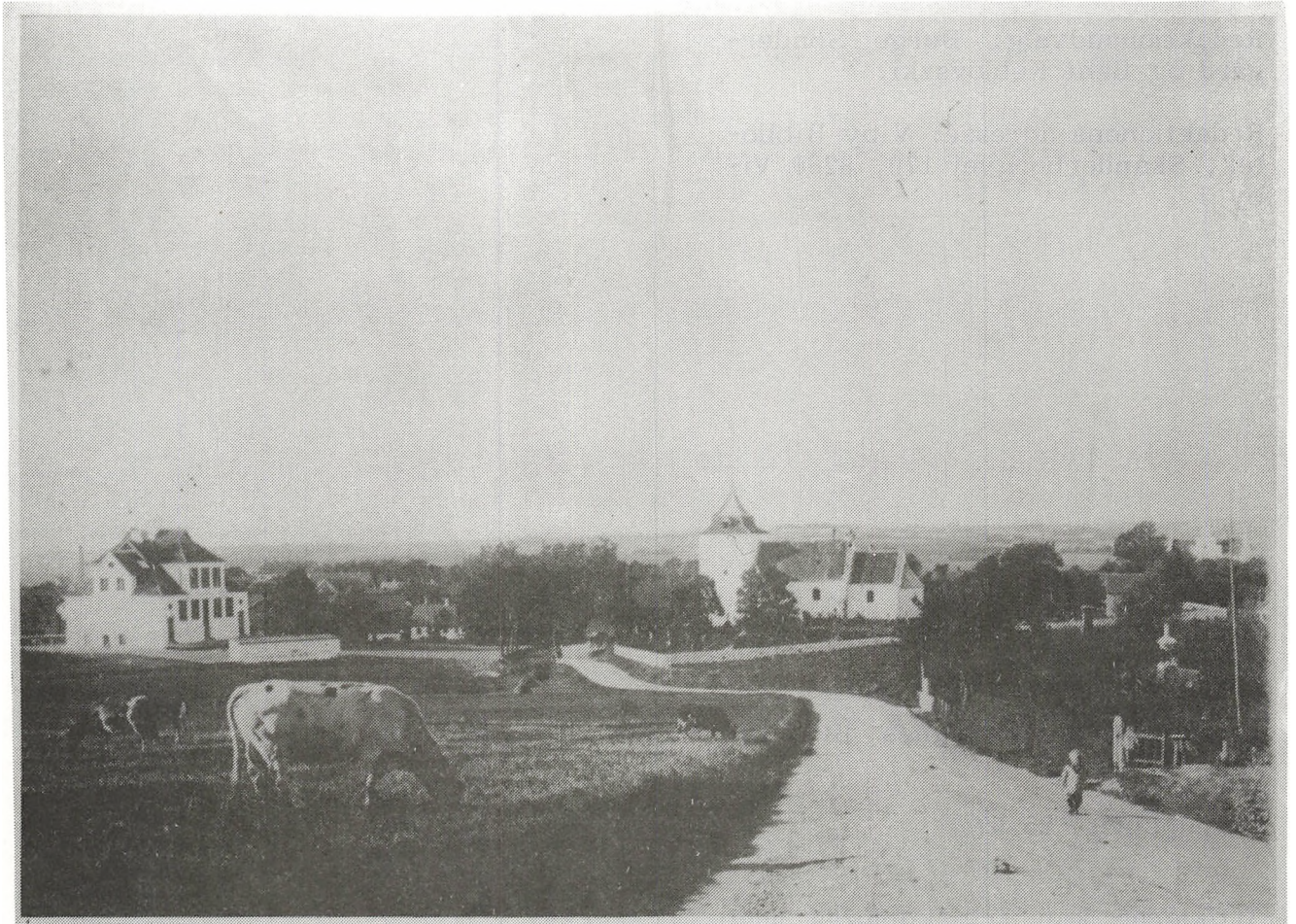
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ÅRSSKRIFT 1990

VIBY LOKALHISTORISKE FORENING

ÅRSSKRIFT 1990

Viby ca. 1906

Udgivet af Viby lokalhistoriske Forening

Årsskrift for Viby lokalhistoriske Forening.

Udgivet af Viby lokalhistoriske Forening, 1990.

Redaktør: Ejlif Salomonsen

Redaktionsudvalg: Børge Søndergård og Bent Keblovszki.

Redaktionens adresse: Viby Bibliotek, Skanderborgvej 170, 8260 Viby J.

Tryk: Århus Kommunes Biblioteker.

Løssalgspris: 25 kr.

Artiklerne kan frit kopieres med angivelse af kilde.

Forord

Lokalhistorie har ikke altid været lige værdsat, og slet ikke af professionelle historikere. Men meget har ændret sig i tidens løb.

I dag er der ingen, som sætter spørgsmålstegn ved betydningen af at beskæftige sig med almindelige menneskers daglige liv og arbejde eller med udviklingen i det nære samfund.

Viby lokalhistoriske Forening har derfor ingen betænkelighed ved at præsentere et årsskrift, som handler herom.

Viby kommunes udvikling fra en landsby med landbrug som det alt dominerende erhverv og med 880 indbyggere i 1901 til en bypræget forstad til Århus med ca. 22.800 indbyggere i 1970 tog sin begyndelse ved århundredeskiftet med etablering af nogle vigtige fabriksanlæg. I Viby startedes en træskofabrik i 1901 og FDB's fabriker i 1906 og i Kongsvang begynder en cementvarefabrik i 1907.

"Kun den i hvem Fortiden er stuvet op har Fragt ind i Fremtiden".

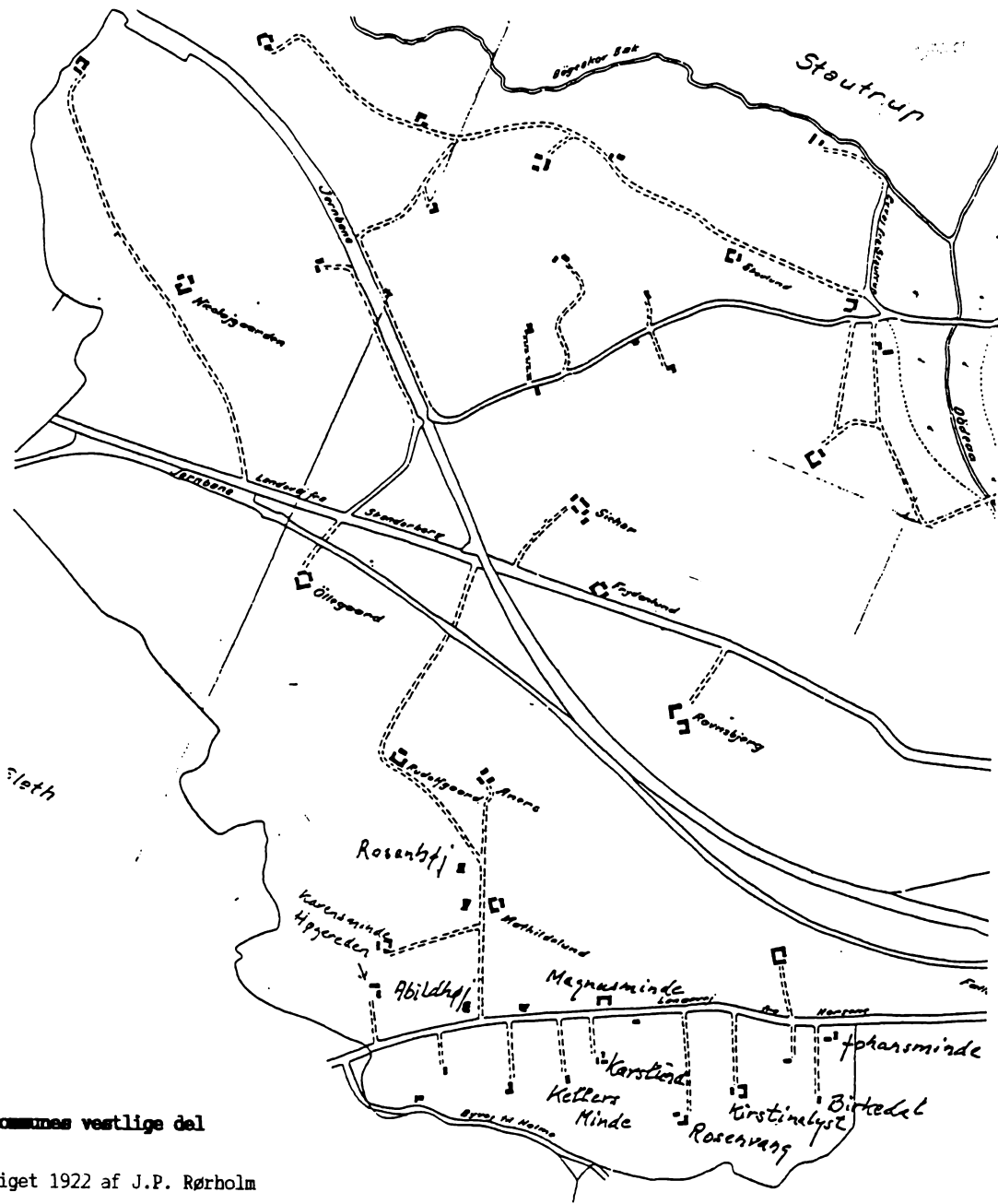
Johannes V. Jensen

Dette, sammen med en bymæssig bebyggelse i Kongsvang og en udstykning i kommunens østlige del, medførte i løbet af ca. 15 år en tredobling af indbyggerantallet 1901, og som en følge heraf stiftedes Viby Brugsforening i 1910, og et par år efter begyndte Viby El-værk og Viby Gasværk deres virksomhed, ligesom der kom vandværker i Gl. Kongsvang, Viby og Ny Kongsvang i henholdsvis 1904, 1909 og 1911.

Vi har i dette årsskrift valgt at bringe artikler, som dels fortæller om Viby og Kongsvang med hovedvægten på denne periode og dels om en gartnerfamilie i Viby Terp, som etablerer sig i denne tid.

Der kunne være valgt andre emner, men vi håber at få mulighed for i kommende årsskrifter at kunne fortsætte med at udbygge kendskabet til og interessen for området og de mennesker, som har haft deres virke her.

Redaktionen

Viby kommunes vestlige del

Udfærdiget 1922 af J.P. Rørholm

Thøger Rasmussen:

Lidt om Viby-forhold fra omkring 1906

Ved Viby skolevæsen ansattes jeg som 2. lærer ovennævnte aar. Til lærerembedet var tilknyttet stillingen som organist ved Viby kirke. De to stillinger indbragte et aarligt beløb paa i alt 780 kr. eller 65 kr. maanedligt, samt et værelse!

Undervisningen i skolen var det, man kaldte landsbyordnet, og den foregik i den nu forlængst nedrevne skolebygning, der laa mellem kirken og præstegaarden. Der var 4 klasseværelser i stueetagen, og paa første sal residerede første- og andenlæreren, mens tredielæreren havde bolig i et gavlværelse.

Smaabørnslærerinden havde eget hus og lønneses saa vidt jeg husker med 400 kr. aarligt. Skolebørnene var inddelt i 6 klasser, hvoraf de 3 ældste undervistes 4 dage ugentlig om vinteren og 2 dage om sommeren. De yngste klasser havde det omvendt.

Det var hyggelige og patriarkalske forhold at komme ind i, og kollegernes antal var til at overse: Førstelærer H.C. Olsen, min ringhed som andenlærer, tredielærer P. Brill og smaabørnslærerinden

Marie Faarvang. Ofte samledes vi hos familien Olsen til en kop kaffe og en Whist, tobaksnydelsen kom fra medbragte lange piber. Naar den "første" oprandt, gik vi i flok og følge ca. 3 km ud paa Viby mark, hvor vi hos sogneraads-kassereren, gaardejer Sejer Thomsen, fik udbetalt vore "store" maanedslønninger.

Forholdene var dengang ikke større, end at alle saa at sige kendte alle. Samtlige lærere blev ofte inviteret ud til festligheder i hjemmene som konfirmation, bryllupper og deslige. Der var god føling med forekommende sorger og glæder. En begivenhed var den aarlige skoleudflugt for samtlige børn og mange forældre. Landmændene kom med køretøjer, de stillede til raadighed, og alle kom kørende til det aarlige udflugtssted "Frederikshøj Kro", hvor heste kunne opstaldes, og hvor mødre kunne faa "vand paa kande" for vist 10 øre. Restaurantens fortjeneste har nok været at finde i de kager og slik, børnene købte, og nogle øller gik nok ogsaa til de voksne mænd, hvadenten de var med som kuske eller som passagerer hos gaardmændene. En strandtur til Varna var obligatorisk. Her morede man sig paa forskellig maade ved sopning og lege sat i gang af de unge lærere. Senere vendte man tilbage til kroen, hvor de medbragte madkurve

Øllogård

H. Munk fot. 1968

Øllogård var en af de få gårde, som blev udflyttet i forbindelse med udskiftningen 1794. Fra 1802 til 1917 var den i samme families eje, arvet hver gang på kvindesiden. Seier Thomsen giftede sig til den i 1888, opførte stuehuset på billedet i 1916 og solgte gården i 1917.

Den blev i 1956 købt af Viby kommune, og Viby Industrikvarter breder sig i dag på dens jorder.

tømtes, og nu gik der flittigt bud efter kroens øl, snaps og kaffe. Det blev en dejlig udflugt, der mindedes længe.

Det daglige arbejde i skolen formede sig i fred og fordragelighed. Frikvarterernes længde bestemtes af førstelærer Olsen, der i sin jakkelomme opbevarede en almindelig bordklokke, der manglede knebelen, men den erstattedes af en stor nøgle i Olsens nøgleknippe. Gymnastik, der var et af mine fag, foregik paa legepladsen uden for kirkegården, hvor de almindelige obligatoriske redskaber: bom, klatrestang m.m. var placeret. I regnvejr fik børnene fri, hvis det var deres sidste time den dag - og det regnede nok en hel del dengang.

Som yngste lærer følte jeg mig forpligtet til at tage mig af den mandlige ungdom til gymnastik og fodbold. Jeg maa faktisk have stiftet den nu saa anerkendte Viby Boldklub omkring 1906. En sportsplads lejedes for smaa penge paa præstegaardsjorden - en almindelig ret jævn græsmark, der ogsaa blev benyttet i skolens gymnastiktimer af drengene, der var lykkelige over, at saadant kunne præsteres. Sporten var dog ikke populær blandt bønderne paa den tid. Den almindelige mening var nok, at drengene fik bevægelse nok ved

landbruget, der hørte til hjemmene.

Saaledes husker jeg endnu en dag, drengene og jeg var paa vej til sportspladsen i en gymnastiktime, at vi mødte et sogneraadmedlem, der kom kørende i sin enspænder. Da han var ud for mig, raabte han haanligt: " Naa! ska I no ued aa lieg' igen!" Det var efter hans mening spild af tid, og det var takken, man fik for sin ihærdighed dengang.

Det i 1963 saa meget omdiskuterede spanskrør naaede jeg aldrig at faa anvendelse for, men i mine yngste lærer-aar i Viby var det lige ved. En stor dreng havde i lang tid været til stor gene i undervisningen med forskellige irriterende handlinger, og en dag gik han saa vidt, at jeg besluttede, at nu var tiden inde til en alvorlig afstraffelse af fyren. Jeg laante skolens spanskrør - for et saadant forefandtes - kaldte drengen op til katederet, befalede ham at bukke sig og fatte om sine hæle - jo, jeg havde lært "teorien". Stokken blev hævet, men idet jeg ville til at slaa, skreg drengen af sine lungers fulde kraft "M-o-a". Hele klassen stak i en vældig latter, og jeg lo med, men glemte at slaa, og drengen listede flov paa plads og var til grin for sine kammerater resten af dagen.

"Den hvide skole"

billede fra 1906

Skolen blev bygget 1905-06. Arkitekt: Ludvig A. Petersen.

Musik var min store hobby, og da det blev kendt, maatte en sangforening oprettes. I første omgang blev det et mandskor, men senere et udmærket blandet kor, der i aarene, der fulgte, blev til megen glæde baade for deltagerne og befolkningen.

Lærerne var særdeles estimerede blandt beboerne, hvoraf de fleste endnu var landmænd. Over mange af dem var der endnu noget bevidst storbondeagtigt, og økonomisk saa de nok med medlidenhed paa lærerstanden med de smaa indtægter. En aften ved et selskab havde jeg spillet lhombre med tre gaardmænd og havde tabt en krone, hvortil en af deltagerne bemærkede, at det kunne maaske være nok til mit "hartkorn". Det var aldeles ikke ment som en fornærmelse, men skulle dog nok oplyse, at vi ikke helt var i samme vogn.

I april 1906 indviedes den nye skolebygning paa en del af skoleloden. Den var blevet til, efter at sogneraad og skolekommission havde beset mange nye skoler, og det var en ret imponerende bygning at se paa - men saare upraktisk til formaalet med de mange udhæng, der gjorde den vanskelig at indrette. Alligevel blev den omtalt i skolebladet som et fremskridt. Den indeholdt - ligesom den gamle skole - kun 4 klasseværel-

ser, og det var ikke tanken, at de gamle skulle benyttes til undervisning mere. I den hvide skole var der en mindre gymnastiksal, og i kælderen en badeanstalt, der snart blev umoderne, en pedelbolig samt brændselsrum. Paa første sal var der indrettet to smaa værelser til andenlærer-bolig.

Gymnastiksalen var ogsaa beregnet til opholdssted for børnene i frikvarteret, naar det var daarligt vejr. At den ikke var velegnet til gymnastikundervisning lige efter et frikvarter, siger sig selv. Skolen blev opvarmet af et forkert disponeret varmluftsanlæg. I kolde dage var der hundekoldt i de lokaler, der havde "paalandsvind". Det er mærkeligt, at man ikke var mere forudseende med klasseværelsernes antal, da befolkningstallet steg stærkt. Mange unge familier havde bosat sig i Kongsvang. Den nye fabrik, Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger havde opført ved Viby station, var i rivende udvikling og havde brug for megen arbejdskraft.

Alligevel betød den nye skole et kulturelt fremskridt for byen. Gymnastiksalen blev arnested for ungdommens idræt, og den benyttes til korsang, foredrag m.m. I klasseværelserne arrangeredes aftenskole-undervisning for byens ungdom. Men der gik ikke lang

Udflugtsvogne på kirkepladsen omkr. 1910.

Skolebygningen, som lå, hvor der nu er urnekirkegård, blev bygget i 1874 og nedrevet i 1917. En ende af den gamle skole ses mellem skolen og kirken. Den tjente som udhus for førstelæreren.

tid, før den gamle skole måtte tages til naade igen, for børnetallet voksede, og dermed voksede lærerstaben. I 1906 kunne 4 lærere klare undervisningen, men i 1963 er der vel 125 lærere ?

I Viby kirke besørgedes musikken af pedel Jens Sørensen og mig. Jens passede bælgene, der gav luft til piberne, som jeg med tangenterne skulle forme til musik. En gammel jydsk pedel skal have udtalt de klassiske ord: " A gier æ luft, aa æ organist fordieleren ".

Jens Sørensen havde mange gøremaal at varetage udover rengøring paa skolen. Han var tillige ringer og graver. Tidligt maatte han op, og der var ikke noget at sige til, at bælgetræderen faldt i søvn, mens præsten prædikede. Han stode paa, at jeg nok skulle vække ham saa betids, at bælgene kunne komme igang. Organisten kunne jo ikke spille uden luft blev tilført instrumentet. Min tiltagende sangervirksomhed bevirkede engang, at jeg kom hjem kl. 4.30 en søndag morgen efter en koncert i Esbjerg. Jeg foreslog Jens, at han for en gangs skyld skulle vaage og vække mig, hvis jeg skulle falde hen. Jeg vaagnede lige før præsten skulle slutte og saa meget forundret paa Jens, der sov trygt. Situationen blev reddet, men jeg

holdt mig i fremtiden fra slige aftaler.

I 1906 imponeredes man af, at der paa hver side af landevejen, der førte til Aarhus, var henholdsvis spadsere- og cykelsti, der benyttedes langt mere end jernbanetogene fra de to stationer i Viby J og Viby Nord, der begge laa saa langt fra selve landsbyen, at man almindeligvis foretrak selvbefordring til fods eller paa cykel, naar man havde ærinde i Aarhus, hvorfra de fleste dagligvarer maatte hentes, da det var smaat med forretninger i Viby.

Omkring 1910-11 oprettedes en privat rutebilforbindelse mellem Viby og Aarhus, men driftssikker var den ingenlunde. Skulle man naa en togforbindelse eller andet til aftalt tid, var det klogest at blive befordret paa anden vis. Der betaltes ved indstigningen, hvad det kostede at blive befordret til eller fra Østergade i Aarhus. Men der blev intet refunderet, selvom bilen gik i staa paa halvvejen, og passagererne maatte gaa resten af vejen.

Viby Sangforening skulle engang til sangstævne i Jelling, og rutebilen blev engageret til at befordre selskabet.

Henrejsen forløb uden uheld, men

hjemturen, der tog sin begyndelse kl. 0.22, blev ikke uden dramatik. Da en særlig stejl bakke mellem Jelling og Vejle naaedes, maatte alle passagererne staa af og spadserere ned af bakken, for bilens bremses kunne ikke "holde" vognen med saa tung en last. Ved bakkens fod steg man op igen og fortsatte nu til landsbyen Tebstrup, der ligger omkring 12 km syd for Skanderborg. Saa ville bilen ikke mere. Klokken var blevet 2, og det var den skønneste midsommertid, men særlig oplagte til at gaa til Skanderborg var selskabet ikke. Der var imidlertid ikke andet at gøre. Skanderborg naaedes klokken 4-4½-tiden. Mens der ventedes paa tog til Aarhus, nød selskabet jernbanerestaurantens kaffe. Aarhus naaedes ved 6-tiden, og arbejde ventede de allerfleste. Sangforeningen forsøgte - saa vidt vides uden held - at faa refunderet de udgifter, bilen havde forvoldt.

Viby var i tiden omkring 1906-10 længe om at capere nyt. Vandværk, gas og elektricitet lod vente paa sig flere aar efter, at det var almindeligt i selv mindre kommuner. Da det omsider kom, blev det naturligvis hilst med glæde af befolkningen. Før dette fremskridt kom, kunne der ikke ødsles med vand, som der nu bliver. Skolebørnenes tørst ved den gamle skole blev stillet ved en jernpumpe

i en brønd tæt ved kirkegaardsmuren. Ved pumpen hang i en metallænke et blikkrus til fælles afbenyttelse. Fra samme kilde kom fru Olsens vandforbrug til en stor husholdning og de unge læreres mindre forbrug - og endvidere vand til lærer Olsens ko.

I den nyopførte skoles baderum maatte pedellen med haandkraft pumpe vand i store træbeholdere, der var anbragt saa højt i rummet, at bruserne kom i mandshøjde, og han var naturligvis interesseret i, at der ikke blev brugt mere vand end højst nødvendigt. I almindelige lejligheder klarede man sig med en spand vand med øse i køkkenet samt komfur, kogekakkelovn, primus, stearinlys og petroleumslampe til opvarmning og lys.

Sogneraadet repræsenteredes i mange aar af Venstre og Højre, men da der omsider ogsaa indvalgte en socialdemokrat, vakte det næppe jubel blandt de øvrige i raadet.

Nogen forskel paa den tid og nu er der unægtelig, og dog havde de mere primitive forhold en vis charme, der endnu erindres af dem, der var børn, unge eller yngre omkring 1906, mens de, der er kommet til senere og oplever Viby i dag, nok vil trække lidt paa smilebaandet ved en sammenligning mellem nutid og fortid.

Lærere ved Viby skole 1917-18.

Stående fra venstre: Ragnhild Jensen, Marie Faarvang, J. Uhrbrand Willesen, Thøger Rasmussen, N.T. Madsen, Jens Skov.

Mellemste række (siddende): O.P. Asholt, H.C. Olesen, Lone Kristensen, frk. Jønson, Juliane Pedersen, P.L. Balle.

Siddende på trappen: Sylvest Hansen, Regnar Pedersen, Martinus Thomsen.

Noter:

Thøger Rasmussen, 1884-1972. Lærer i Viby 1906-22 og i Århus 1923-49. Direktør for Musikkonservatoriet 1949-62.

Thøger Rasmussens artikel blev trykt i Forstadsavisen, udg. af Kongsvang Bogtrykkeri, 11. dec. 1963.

H.C. Olesen, 1867-1921. Førstelærer 1902-21.

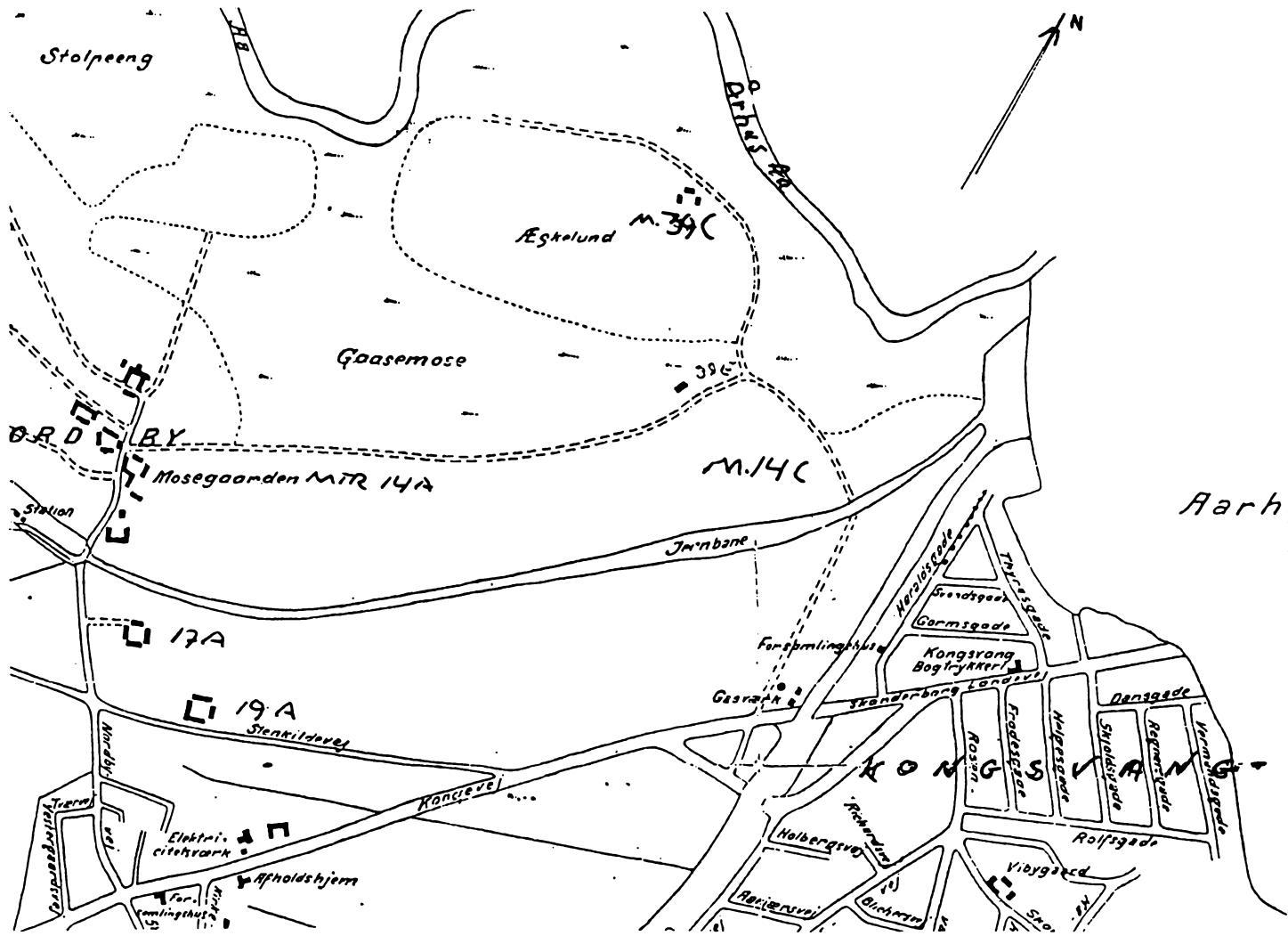
Peder N. Brill, lærer 1902-06.

Marie Faarvang, 1864-1929. Lærer 1885-1926.

Den omtalte Viby Boldklub blev i 1918 sammen med en yngre gymnastikforening til Viby Idrætsforening.

Sangkoret var begyndelsen til Viby blandede Kor.

Om skoler og lærere kan der læses i Viby sogns Historie, bd. 1, 1942.

Udsnit af kort fra 1922 over Viby Sogn

Byggeforeningen "Fremtiden's" 9 grunde i Kongsvang lå i Haraldsgade, i trekanten mellem Skanderborg Landevej, jernbanen og bygrænsen. Det meste af trekanten er udstykket fra Mosegården, mtr. 14a. De yderste huse i Haraldsgade er fra 39a, som lå nord for Mosegården og numrene

3-7 var fra 17a, som lå ved den nuværende Lykkesholms alle, tæt ved Viby Ringvej.

Husene med disse numre er nu nedrevne.

Endvidere var alle husene på den nordligste side af Skanderborg Landevej, undtagen det sidste fra 17a.

Bent Keblovski:

Byggeforeningen "Fremtiden"

Af lovenes § 1:

Foreningens navn er: Aarhus Jærnbaneanarbejderes Byggeforening "Fremtiden". Dens hjemsted er Kongsvang, Viby Sogn under Ning Herreds Jurisdiktion.

Den 23. december 1907 blev Aarhus Jærnbaneanarbejderes Byggeforening "Fremtiden" stiftet af "ubemidlede Arbejdere og lavtlønnede, uformuende Bestillingsmænd ved Statsbanerne", som § 4 i foreningens love udtrykker det. Samme paragraf siger også, at medlemmerne skulle arbejde ved Statsbanerne.

Foreningens formål var at købe byggegrunde for at opføre huse med sunde og gode beboelsesmuligheder til medlemmernes familier, væk fra byens trange, tætbebyggede højhusejendomme til "det åbne land".

Foreningen havde i 1870'erne opsparret en del penge. De var til dels blevet indsamlet ved ugentlige opkrævninger på arbejdspladsen af tillidsmanden. Medlemmerne fik så til gengæld et sparemærke. Mærkerne blev klæbet ind i en bog og pengene anbragt i "Aarhus

Øresparekasse" til 4% i rente.

Den opsparrede kapital, sammen med foreningens øvrige grundkapital og de statslån, der kunne opnås, skulle anvendes til at købe byggegrunde for.

Den 1. april 1908 fik foreningen skøde på 9 grunde i Kongsvang. Grundene var på ca. 400 m² og husene, der blev opført, var på ca. 72-80 m² i 1½ etage.

Den samlede pris for grund og hus beløb sig til ca. 4.000 kr. I husleje skulle medlemmerne betale 25 kr. i månedlige bidrag til foreningens fællesformue.

For at kunne indtræde i foreningen skulle man også først have indskudt - opsparret - 150 kr.

Et eksempel fra dengang:

En snedkersvend ved "Banerne" tjente i 1908 18 kr om måneden, der skulle bruges til mad, tøj, husleje, brændsel og andre af livets fornødenheder.

Man skulle være meget sparsommelig i mange år for bare at kunne betale til indskuddet på de 150 kr for at kunne opnå mulighed for at "erholde Ret til Brugen af en af Foreningens Ejendomme, hvad angår Bygningerne, som det til

Haraldsgade 45

Et af byggeforeningens huse efter ombygning. Der er bygget veranda med entre og toilet. Ligeledes er der udbygget med karnap.

Billedet er fra 1930'erne.

samme henlagte Areal".

Medlemmerne er også pligtige til at "vedligeholde Ejendommen paa fuldt forsvarlig Maade, bade udvendig og indvendig, paa Fag og Tag".

Omforandringer og tilbygninger måtte kun ske med bestyrelsens samtykke.

Der var dog mulighed for senere, at "Medlemmerne er berettiget til, paa almindelig fornuftig Maade, at beplante og dyrke det dem overladte Areal".

Hvis man ville udtræde af byggeforeningen skulle man "med et Aars Varsel, til Juni eller December Termin, meddele Formanden dette og samtidig tage Skøde paa Ejendommen".

Den sidste paragraf i lovene siger noget om ophævelse af foreningen. Dette kunne ske med "Samtykke fra Finansministeriet, saalænge der i Foreningens Ejendomme maatte indestaa eventuelle Statslaan".

I de første 15-20 år var der ingen, der fik skøde på deres ejendom. Det var først sidst i 20'erne og 30'erne, at de første medlemmer købte deres eget hus.

En grund på 406 m^2 og et hus på 80 m^2 kostede i 1934 14.000 kr.

I 1942 havde de sidste medlemmer købt deres egne huse, og foreningen i Kongsvang blev derfor ophævet.

(oplysninger er hentet på Det kongelige Bibliotek, i Viby lokalhistoriske Samling og hos private)

Haraldsgade

Haraldsgades nordligste ende 1912 set fra
Thyrasgade

15. Billedet er malet af Jepsen i 1946
efter et postkort.

Bent Keblovski:

Spredte træk fra Gl. Kongsvang

Om navnet Kongsvang skrev Jens Juul i Forstadsavisen i 1960 (enkelte udeladelser og ændringer er foretaget):

"Et konsotium havde købt trekanten mellem landevejen, jernbanen og Marselisborg skel, for at udstykke den, Det var omkring 1903, og hverken stedet eller gaderne havde navn, men postvæsenet krævede, at de fik det, så der blev mulighed for at finde de forskellige, når der kom post. Der var ingen egentlig grundejerforening, men beboernes tillidsmand, værkfører H.T. Hansen fortæller, hvorledes navnet Kongsvang opstod.

H.T.Hansen, der var litterært interesseret, kom meget på Statsbiblioteket og var derved blevet kendt med statsbibliotekar Hoffmejer, og han henvendte sig derfor til statsbibliotekaren om råd med hensyn til navn. Det resulterede i en nærmere granskning af den historiske udvikling på stedet, og derved blev det opklaret, at der her i Frederik d. II's tid i 1500 tallet havde været en egeskov, som blev fældet. Den sidste rest står endnu ved Fiskerhuset, og egetømret kom efterfølgende

Chr. IV. tilgode til hans byggerier.

Men tilbage stod alle rødderne, som hovbønderne blev udkommanderet til at rydde, så der kunne blive avlsjord ud af arealet. Det skete, og der blev udlagt en vang til kongsgårdens heste - Marselisborg var dengang kongsgård - og man udledte deraf, at det havde været kongens vang og besluttede, at nævne stedet op efter denne.

Kongens vang lød dog noget akavet som bynavn, og H.T. Hansen foreslog, at man fik vedtaget at forkorte det til Kongsvang. Det var et godt og mundret navn.

Kongsvang navnet blev for alvor fastslået, da telefoncentralen for den østlige del af Viby sogn blev anbragt der, og kom i telefonbogen og blev kendt i det ganske land.

Om Haraldsgade

Den yderste villa th. på maleriet lå der, hvor nu DSB har rangerterræn. Villaen havde høj rejsning og et interessant spir. Ved siden af Haraldsgade 49, lå en stor, hvid vinkelvilla. Haven gik langs jernbanen og her havde de mange bistader.

I skellet fra denne villa var der,

Haraldsgade 22

"Villa Egely". Postkort fra 1915.

ind til baghaven af nr. 47, et stort, rødt stakit med en låge i. Her var kun adgang for dem, der havde haver langs banen eller omme i engen.

Villaen blev nedrevet i 1918, da der blev anlagt dobbeltsporet jernbane. Omkring 10 andre huse mistede et stykke jord i deres baghave ved samme lejlighed.

Haraldsgade 47 havde også en større have dengang, med et stort hønseri og en påfugl spadserende rundt i haven! I kælderen udrugede de kyllinger og lavede sæbe af ben fra et benkogerri.

De to yderste huse t.v. på maleriet viser Haraldsgade 45 og 43. De blev bygget i 1908 af byggeforeningen "Fremtiden". På billedet er de uden tilbygninger af nogen art.

Overfor Haraldsgade 49 lå nr. 22. Villaen var placeret skråt bagved villa "Thyrashøj", Thyrasgade 22, og havde i skellet mange store, gamle egetræer, hvorfra villaen fik sit navn. På billedet med villa "Egely" ses en stor, lang hæk, hvis rester ses endnu. Bagest i billedet findes en hvid havelåge - her var der adgang ud til engen og græsmarker. Lige netop her er trappen ned til Marselis Boulevard.

Omme bag ved huset var der et hvidt udhus med plads til vask, brændsel og med lokum og pissoir.

Når der var besøg af familien inde fra byen, kom de som regel i hestevogn. Så stod hestene hele dagen og græssede på de grønne "vange".

Forretninger var der ingen af. Først efter 1903, da forhindringerne for at drive forretningsvirksomhed i nær afstand af byen blev ophævet, kom der handlende til Kongsvang.

En beboer fortæller:

"Min svigerfar havde en aftale med en mælkekusk fra Viby. Når han om morgenen skulle ind og sælge mælk på Frederiksbjerg, tog han købmandsbogen og penge i en dertil indrettet trækasse, der hang på en stolpe ved Landevejen. Så købte han ind og afleverede købmandsvarerne i trækassen på vejen hjem, sammen med byttepengene".

I Haraldsgades modsatte ende, nærmest ved Landevejen, var der kun bygget 4 huse i 1904.

I nr. 9 flyttede depotarbejder Clemmensen ind 1904 fra Bülowsgade i Århus. I nr. 7 boede fiskemanden, Jens Rasmussen. Han solgte fisk i Kongsvang og nede

Gormsgade

Gormsgade set op mod Thyrasgade. Postkort fra 1912.

på torvet ved åen. Overassistent Hansen boede i nr. 3 og overfor i nr. 2 havde skræddermester Jensen systue på 1. sal og lejlighed i stuen. Han flyttede senere op på Landevejen i et lille rødt hus.

I Haraldsgade var der i 30'erne og 40'erne en kolonial- og materialhandler Andersen (senere Thomsen) en kulhandler Løffgreen og et "Mønsterbageri" ved bagermester Schnell. Her kunne anden steges under krigen, når gassen var rationeret. Tjener Frandsens kone havde vaskeriet "Sparta". Midt i gaden lå der en forsamlingsaal i nr. 11, "Athene". Indehaveren hed Basse Sørensen. Her var der plads til 90 personer. Mange grundejerforeningfester er blevet holdt her. Først var der fælles kaffebord, så kunne man købe øl og snaps til købmandspriser, der kunne nydes til dansen ved små borde i sidelokalerne. Efter dansen, ud på de lyse timer, kunne man "gå bag ind" hos bager Schnell for at hente "byens bedste morgenbrød".

I Haraldsgade 27 lå i 1950'erne også Kongsvang Maskinsnedkeri, hvor man "kunne bese nyopstillede prøvekøkkener". Ejeren hed Johs. Pedersen.

Gormsgade

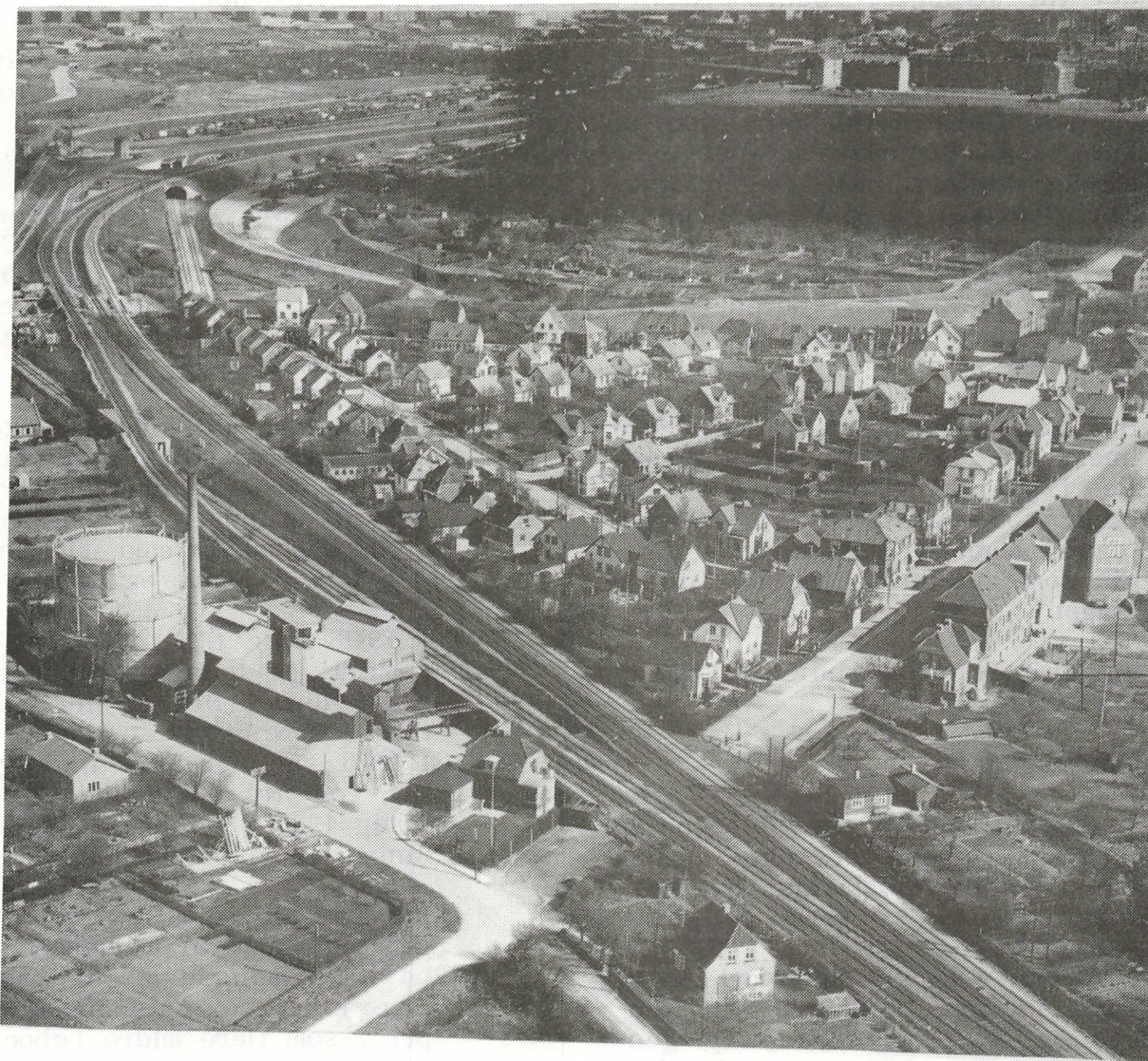
I Gormsgade 3-7 var der flyttet 5 familier ind i 1904. Nr. 3 og 5 beboedes af to maskinarbejdere ved "banen".

"Fra April Flyttedag" 1904 til 1917 boede Gustav Løffgreen i Gormsgade nr. 9. Den 30. september 1897 var han blevet ansat som smed på De danske Statsbaner. Her var han til 1938. I en kort periode fra 1917-18 var han sognerådsformand i Viby kommune. Efter ham flyttede "Home-Jensen" ind.

En beboer fra området fortæller om dengang, han var vogterdreng: "Home-Jensen" havde køer i baghaven i en stald. De skulle hver morgen, i sommerhalvåret, på græs omme i engen (Gåsemosen). Det første stykke tid af året 1917 kunne han trække køerne hen ad Gormsgade og Haraldsgade, ud over jernbaneskinneerne og ned langs Viby gasværk til engen. Da overgangen blev lukket, måtte han trække køerne den lange vej op over den dengang nyanlagte via-dukt over banen, der nu er erstattet af en cykel- og gangsti.

"En lang tur om morgenen før jeg skulle i Viby skole, og jeg skulle jo også hjem igen!"

"Nå! engang imellem "snød" jeg mig da også til at gå over jernbanesporene på hjemvejen, selvom

Luftfoto af Viby Gasværk, Skanderborgvej og Kongsvang 1950.

Haraldsgade går næsten parallelt med jernbanen.

det var strengt forbudt." At det ikke var helt ufarligt at krydse skinnene fortæller han også om: "Under 1. verdenskrig skulle mor og jeg hente familiens ration af koks på gasværket. Det var streng vinter, med megen sne. Mor gled på de isglatte skinner og kun en hurtigt handlende ledvogter, der råbte til hende om at blive liggende mellem sporene, reddede hendes liv, fordi toget kom brusende.

Her ved overgangen kan jeg også huske, at der lå en kostefabrik. De fremstillede deres varer af lyng, som de fik bragt ind med toget. Meget af dette arbejde foregik som husflid i hjemmene under krigen".

Kostefabrikken brændte i 1921 og blev ikke genopført.

Thyrasgade

I Thyrasgade 7 havde Chr.L. Høegh en skofabrik, og i nr. 4 ligger endnu Kongsvang Bogtrykkeri.

I 1939 blev trykkeriet overtaget af bogtrykkerne Hagbarth Christensen og N. Kjær Jensen og gennemgik en omfattende modernisering. I mange år derefter beskæftigedes her 14-15 mand med fremstilling af tryksager for kommuner

og institutioner.

Hagbarth Christensen udgav Forstadsavisen, en lokal avis for Viby kommune indtil 1967.

I Gl. Kongsvang var der også en stor cementvarefabrik. Den 3. februar 1911 købte murermester N.K. Nielsen Kongsvang Cementvarefabrik, startet i 1907, og fortsatte fabrikationen af cementvarer samt udførte en betydelig del stukkatørarbejde.

Efterhånden udvidedes virksomheden ved køb af 4 naboejendomme samt fabrik og lager i Tranbjerg. I 1942 omnedes virksomheden til et aktieselskab med firmanavnet: A/S N.K. Nielsen og Comp..

I 1946 døde N.K. Nielsen, 69 år gammel, og hans sønner drev firmaet videre. Det er nu nedlagt - sidst i Tranbjerg.

I 1925 var der 1211 indbyggere i Gl. og Ny Kongsvang, og omkring 1930 var der ca. 40 forretninger og virksomheder.

I dag, 1990, er der kun få tilbage, men det "var et dejligt sted at bo, med mange små og hyggelige forretninger og mange sjove typer", som flere ældre beboere har udtrykt det.

Familien i Skive 1878

Fra venstre: Arnold Elenius, Kirstine f. Petersen, Wilhelmine Rosa (d. 1880), Georg August Borchmann.

**Ejlif Salomonsen:
Om familien Borchmann og gartnerne på Lillevej**

Under en byvandring i Viby Terp i 1989 standsede deltagerne op på Chr. X's vej ud for Lillevej, hvor Arnold Elenius Thomas Borchmann havde gartneri 1909-1935. I det følgende skal der fortælles om ham og hans familie.

Mens det tidligere, og helt op i vort århundrede, ikke var ualmindeligt, at danske håndværkssvende gik på valsen og tog arbejde i det sydlige udland, hørte det nok til sjældenhederne, at rejsen gik den modsatte vej. Men som vi skal se kunne det forekomme.

Omkring 1864 vandrede en ung bagersvend, Vilhelm Heinrich Edvard Emil Borchmann, fra Ratzeburg i Lauenburg, syd for Lübeck, hvor han var født i 1837, nordpå og havnede i Skive, hvor han fik arbejde og slog sig ned.

Hertugdømmet Lauenburg kom 1816 efter afslutningen af Napoleonskrigene til at høre til det danske rige, men blev efter nederlaget i 1864 afstået til Prøjsen. Om der er sammenhæng mellem afståelsen af Lauenburg og bagersvendens udvandring, ved vi ikke, men det er ikke utænkeligt.

I Skive giftede E Borchmann sig i 1866 med Ane Cathrine Thomsen, født 1843, og i 1875 etablerede han sig som bagermester i byen. I ægteskabet fødtes tre drenge, Georg August (1869), Arnold Elenius Thomas (1872) og endnu en søn (1875). Før denne søn var døbt, begik moderen imidlertid af ukendte årsager selvmord ved at drukne sig og tog den nyfødte med sig i døden.

E. Borchmann, som nu var alene med to små drenge, giftede sig året efter med en enke, Christine Petersen, som medbragte tre piger fra sit forige ægteskab. I 1877 fødtes endnu en pige, men hun døde allerede i 1880.

Fra nu af går det åbenbart skævt for familien. Så vidt det vides, gik Borchmann fallit i 1882, og samme år forsvandt den ældste af sønnerne, Georg August, fra sit hjem, angiveligt p.gr.a. et dårligt forhold til stedmoderen, og man hørte aldrig siden noget til ham.

I 1884 flyttede familien til Struer, og om de førtse to år her fortæller Elenius Borchmann, den næstældste søn, som senere blev gartner i Terp, i nogle erindringer, der blev nedskrevet sidst i 1940'erne. Mens hans forældre før fallitten var ret velstillede og havde råd til at sende drengene i

betalingsskole, var situationen efter flytningen til Struer meget dårlig. "For to år siden", fortæller han, "var forretningen gået i stykker, og i disse år var vi dumpet fra borgerskabet til det usleste proletariat. Fra hjemmet gik jeg hver morgen kl. 7 på to skiver skrabet fedtebrød og en kop perikon-te og med truslen i mine ører om aldrig at tage mod folks gaver. Jeg var sulten og flygtede tit langt ud på markerne for at finde en frossen roe, som jeg spiste med god appetit". Når han ikke skulle i skole, hvad han i øvrigt ikke var glad for, gik han ned til fjorden, som var noget af det skønneste, han vidste, og der tjente han sine første penge ved at fiske rejer. I den gode sæson kunne han på en dag fylde 20 potter, ca. 19,4 liter, med 200 stk. rejer i hver pot, og så mange kunne han ikke sælge i byen. Derfor kogte de dem derhjemme, og han rejste til Skive eller Holstebro med dem.

En vinter oplevede han en naturkatastrofe i Struer havn. Efter en hård frostperiode, hvor fjorden blev lagt til med is, blev det et voldsomt regnvejr i februar, og da vinden samtidig slog om, revnede isen med et brag som fra kanon-skud. Et par dage efter væltede store ismasser ind i havnen med det resultat, at de svære stolper,

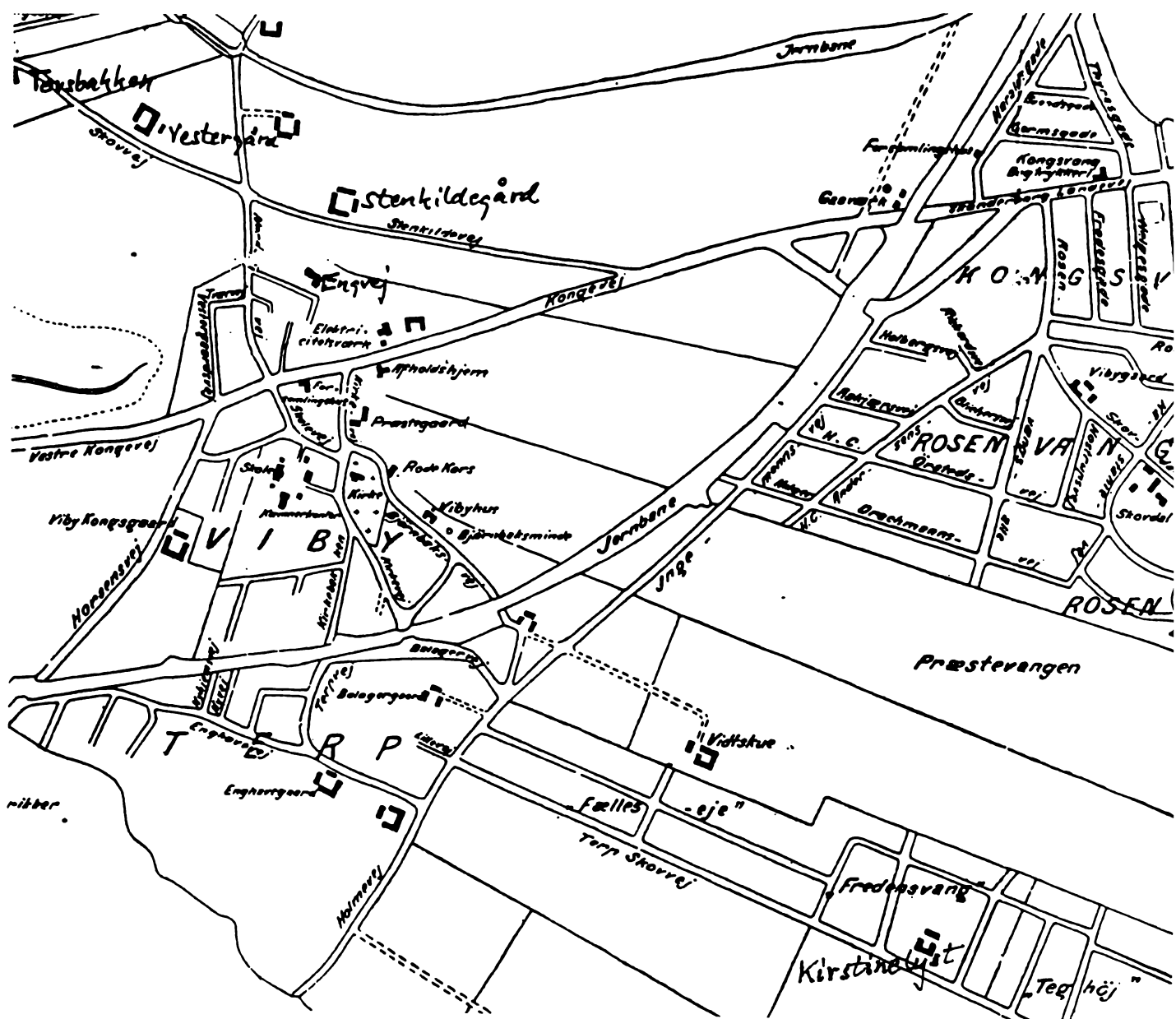
som bar en stor bro, blev klippet over som tændstikker, og fiskernes både blev begravet af is. Fiskerne, som forøvrigt om sommeren var beskæftiget med østersfiskeri, og den ødelagte bro kaldtes Østersbroen, var fattige mennesker, og en sådan ødelæggelse var en katastrofe for dem.

Til gengæld var han en eftersommer vidne til en sildefangst af eventyrlige dimensioner. Fangsten var så kolossal, at der blev sendt flere jernbanevogne sild ud i verden.

I 1886 blev Elenius Borchmann konfirmeret i Gimsing, da der endnu ikke var nogen kirke i Struer, og han kom i lære som rebslager. Som sådan blev han udlært i 1892.

Efter arbejde forskellige steder kom Elenius til Middelfart, hvor han ernærede sig som fisker ved Strib. Her giftede han sig med Maren Christine Nielsen, som var født i 1874 i Middelfart landsogn. De fik tre sønner og en datter, 1896 - 1900, mens de boede i Middelfart.

Herfra flyttede familien til Esbjerg, hvor Borchmann bl.a. havde arbejde som rebslager, og hvor der fødtes 2 døtre til, i 1902 og i 1904. I 1907 finder vi familien i

Vilby kommune 1922. Udsnit

Afholdshjemmet ved Kongevej, Nyhjemsvej (sidevej til Enghavevej), Lillevej (sidevej til Ingenmannsvej).

Randers, hvor der også var arbejde som rebslager, og hvor endnu en søn så dagens lys.

I 1909 flyttede Borchmann med kone og 7 børn til Viby, hvor han får arbejde på rebslageriet på FDB's fabrikker, som var startet i 1906. Samtidig køber han af gård-ejer Niels Peter Nielsen, Balager-gård, 2400 m² jord ved Lillevej, hvor han bygger et lille hus og grundlægger et gartneri, som udvides ved yderligere køb af jord, så der i alt bliver 8200 m². Gartneriet kaldes senere Blomsterdal.

Arbejdet på fabrikken som rebslager blev ikke af lang varighed. Dets ophør skyldes efter sigende fagforeningsstridigheder - også dengang - men det har ikke kunnet fås nærmere oplyst. Under alle omstændigheder fortsatte Borchmann rebslageriet på vejen uden for sit hus som et supplement til sin virksomhed som gartner. Om rebslageriet fortælles følgende:

Efter at prins Christian og prinsesse Alexandrine i 1902 havde fået overdraget Marselisborg slot som gave, benyttede prins Christian sommeropholdene på slottet til rideture i omegnen, og han fortsatte dermed både som kronprins i 1906, og som konge fra 1912.

På sine rideture kom han også til

Viby Terp og gav sig her som andre steder i snak med folk eller lod falde bemærkninger om, hvad han så.

Også Borchmann stiftede kronprinsen bekendtskab med, når han arbejdede med sit rebslageri, hvor han havde gjort sit materiale fast til træer ved vejen til det hus, hvor han fabrikerede hovedlav og grimer til heste og køer. En dag spurgte kronprinsen ham, om der ikke fandtes maskiner, som kunne lette arbejdet, hvortil han svarede, at det gjorde der, men han havde ikke råd til at købe dem.

Det fortælles også, og det er blevet bekræftet af øjenvidner, at kronprinsen/kongen undertiden tog et af børnene op til sig på hesten og lod dem få en ridetur. Det har måske været en inspiration til det, der fandt sted under kongens ridt over grænsen til det genvundne Nordslesvig i 1920, hvor han tog en pige op på hesten på den historiske ridetur.

Borchmanns gartneri udviklede sig efterhånden til et blomstergartneri, og ved podning fremelskede han en meget stor og fin marguerite, som der blev stor afsætning af. Borchmann tog selv på torvet ved åen i Århus, først med træk-vogn og senere med hestevogn, og han kom også til at levere blomster

Familien Borchmann 1915

Fra venstre: Elenius jun., Oline, Anker, Folmer,
Marie, Christine, Elenius sen, Aage.

til slottet og ikke mindst margueriter, som blev dronningens yndlingsblomst.

En sønnesøn af Borchamnn gætter på, at blomsternavnet kan have foranlediget barnebarnets navn, Margrethe. Hvem ved ?

Det var iøvrigt en stor familie, Borchamnn havde at forsørge. Ud over de 7, som kom med til Terp, var der kommet 5 drenge til, født i 1911 - 17.

Selv om børnene kom tidligt ud, først for at supplere faderens indtægter og senere for at klare sig selv, var der mange hjemme, og familien sad i små kår, hvad Borchmann ikke lagde skjul på.

Når han i de mange år, han var formand for Viby Afholdsforening, ofte fremhæver, at afholdsfolk var småkårsfolk, er der ingen tvivl om, at hans egen familie var baggrunden.

Arbejdet i hjemmet hvilede på hans kone, Maren Christine, som havde nok at se til med husholdningen, børnenes pleje og opdragelse og hjælp med salg af blomster og kransebinding.

Et barnebarn, Viggo, fortæller om, hvordan han som barn i midten af tyverne så hende sidde og skrælle

en mængde kartofler og pille strimler af svineryg, som slagteren skar fra og solgte billigt. Af dem blev der gode frikadeller. Han var jævnaldrende med farmoderens yngste søn og kom der jævnligt, selv om hans forældre boede ved Høskoven.

Huset var lille, fortæller han, og havde to stuer, "den pæne og en, som var både spisestue og butik, hvor der blev bundet kranse og buketter og solgt blomster. Ja, i dag fatter jeg ikke, at der var plads til det hele."

Børnene legede sammen med mange kammerater fra kvarteret, og der var mange legepladser både i Terp, hvor der var flere gårde og en vindmølle, og længere borte, og i Århus å, nord for Viby Nord, kunne der fiskes, hvad der førte til en ulykke for familien.

I 1925 fik en af de yngste sønner, Folmer, som var født i 1914, fiskegrej i fødselsdagsgave. Han har åbenbart fået den dagen før sin fødselsdag, som var en mandag. Om søndagen tog han med et par kammerater på fisketur i Århus å nord for Gåsemose. De sejlede ud i en båd, men kæntrade, og da åen var både dyb og mudret, druknede Folmer og en af kammeraterne, Ejner, mens det lykkedes for Johannes Knudsen at redde sig i

Hjærtelig Tak

til alle, der viste deres Deltagelse ved vor
kære Søners Død og Begravelse. En
særlig Tak til Sognets Beboere for den
ydede Pengehjælp. Lærerpersonalet og
Elever ved Viby Skole bedes modtage
vor dybfølte Tak, for Mindestenene, de
agter at rejse paa Gravene, ligesom
Provst Krarup Hansen og Hr. Overlærer
Andreasen bedes modtage den bedste
Tak for de ved Oraven holdte trøsterige
Taler. (1925)

Viby, den 29. Maj 1925.

N. P. Jensen **E. Borchmann**
og Hustru. **og Hustru.**

Afholdsløftet.

*Jeg lover herved paa Ære og Samvittighed, at
jeg, saa længe jeg er Medlem af „Viby Afholdsfor-
ening“, fuldstændig vil afholde mig fra at nyde, byde,
købe eller sælge berusede Drikke, som Drik, samt
efter Evne virke for de berusede Drikkes Udryddelse.*

Viby, den 25/4 1925

Marie Kusch

land.

Fem dage efter Folmers begravelse kunne man i avisen læse følgende meddelelse, der i sin form giver indtryk af forhold og tankegang i den tids Viby.

Se modstående side.

Borchmann og afholdsbevægelsen

Viby Afholdsforening "Hjemmets Lykke" blev stiftet i 1898. Foreningens ældste protokol findes ikke, men af den følgende fremgår det, at E. Borchmann var formand i 1915. Han fortalte på et møde i 1918, at han var blevet afholdsmand for 9 år siden, d.v.s. det år, han kom til Viby, og da han allerede i 1910 blev formand for biblioteket, har han sikkert allerede på det tidspunkt været formand for afholdsforeningen.

På det første møde, der omtales, d. 15.12.1915 blev to nye medlemmer optaget, og det ene var Borchmanns søn, August. Som altid, når nye medlemmer blev optaget, oplæstes afholdsløftet, som derpå blev underskrevet, og formanden opfordrede til at bære "Stjernen", tegnet på, at de var afholdsmænd.

På bagsiden af foreningens love fra 1906 er løftet aftrykt.

Se modstående side.

Det nævnte møde blev, som det var almindeligt, holdt på Afholdshjemmet på Kongevej. Det ses i dag på Skanderborgvej 183, og under karnappen ved siden af en senere tilføjet bygning, som vender gavlen mod vejen, er der indfældet en sandsten, som bærer årstallet 1906, og hvor stjernen er afbildet.

Der blev på alle møder sunget meget efter afholdsforeningernes sangbog, ofte læste en af deltagerne en fortælling op, eller der var diskussion om et eller andet emne.

Selskabelige sammenkomster afholdtes ved specielle lejligheder, ligesom foreningen holdt juletræ med tale og gaver til børnene. Stiftelsesfester med gæster fra andre afholdsforeninger var der næsten hvert år.

Det fremgår af protokollen, at E. Borchmann var en både dygtig, meget aktiv og initiativrig formand til 1918 og igen fra 1922-28, men også i den mellemliggende periode tog han ivrigt del i arbejdet.

Elenius Borchmann 1935

Hvornår der kom drivhus i gartneriet vides ikke,
men gartneren kan her vise resultatet frem.

Han deltog hyppigt i såvel kreds- som årsmøder og aflagde beretning derom på det følgende møde.

I et par tilfælde, hvor foreningens eksistens stod på spil, var han medvirkende til, at den kom over vanskelighederne, hvad enten årsagen var dårlig økonomi, ringe mødedeltagelse eller svigtende medlemstilgang.

Han skaffede mange talere udefra, mest fra afholdsbevægelsens egne rækker, og var selv aktiv, når der skulle underholdes.

Det kan nævnes, at han f.eks. læste digte af Erik Bøgh og fortællinger af Martin Andersen Nexø, Johs. V. Jensen og Mylius Erichsen, hvilket vidner om, at hans læsning ikke var begrænset til afholdsbevægelsens blade.

Det var også her, at han lærte folk fra sognet at kende, bl.a. murermester A.P. Gjerrild, maler M. Jørgensen, sæbemester Mikkelsen, lærerne O.P. Asholt og Søren Hansen, farvehandler J.P. Jensen og fru Marie Lund fra Terp, som var sekretær i mange år. Familien Lund var i øvrigt den, som familien Borchmann privat plejede mest omgang med.

Borchmanns tilknytning til foreningen fik desværre en kedelig

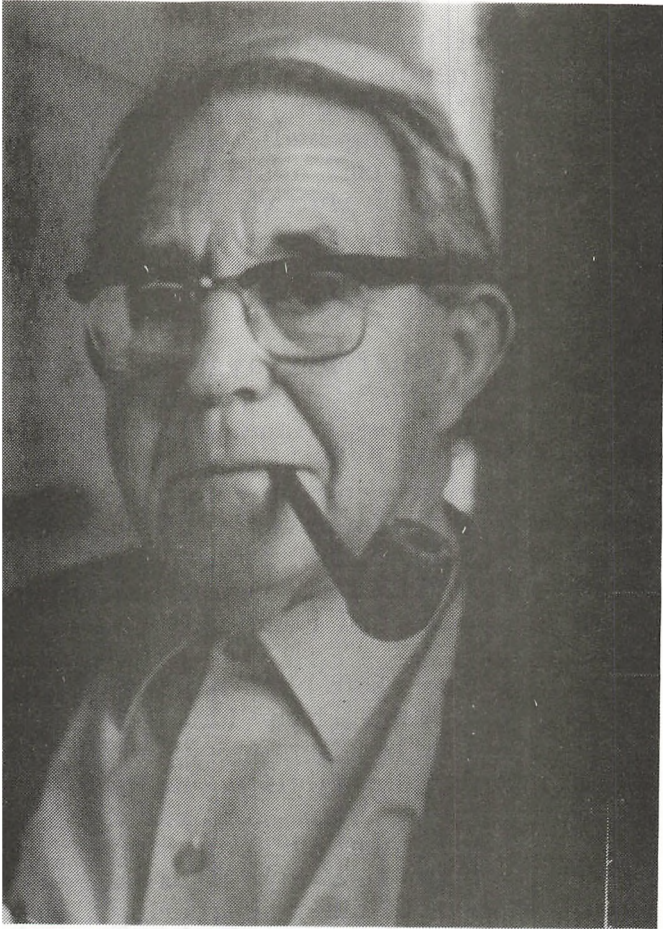
afslutning. I 1928 opstod der så alvorlige uoverenstemmelser i bestyrelsen, at han på en ekstraordinær generalforsamling, som han ikke havde indkaldt til, ikke alene nedlagde sit formandshverv, men sammen med sin søn, Arnold, der havde været medlem af bestyrelsen i nogle år, forlod foreningen.

Borchmann og bibliotekssagen

Det er uden tvivl Borchmanns arbejde i afholdsforeningen, som har ført ham ind i biblioteksarbejdet.

Afholdsforeningen oprettede og ejede "Viby Folkebibliotek" fra omkring 1900, og det havde til huse i afholdshjemmet, hvis vært var bibliotekar.

Det har åbenbart ikke fungeret helt tilfredsstillende, for i 1906 oprettedes et konkurrerende bibliotek, "Viby Sognebogsamling". De to biblioteker blev imidlertid sammenlagt i 1910 under navnet "Viby Sogns Folkebogsamling", hvor Borchmann blev den første formand. Bestyrelsen bestod iøvrigt af rebslager Julius Hall, N.P. Olesen (måske en fejlskrivning for førstelærer H.C. Olesen, der havde været i bestyrelsen for sognebogsamlingen), fabriksarbejder P.M. Berg og lærerinde Marie Faarvang. Alle velkendte borgere i Viby sognekommune, som i 1911

Otto Borchmann, ca. 1963

havde 2.104 indbyggere.

Det er usikkert, hvor længe Borchmann var formand, men ca. 5 år ser det ud til.

De sidste år

Første halvdel af 1930'erne var en barsk tid i Danmark med landbrugskrise og deraf følgende tvangsauktioner i hobetal.

Otto Borchmann

Massearbejdsløshed i by og på land, det hele med manglende købekraft til følge. Det ramte naturligvis også gartnerne, og da Borchmann aldrig havde haft de store indtægter og samtidig en stor forsørgerbyrde, havde der ikke været mulighed for at spare op til dårlige tider. Derfor opgav han gartneriet, da hans hustru, Christine, døde i 1935, 61 år gammel, og overdrog det til en søn, Anker, som imidlertid ikke kunne klare forpligtelserne og derfor solgte det efter et par års forløb.

Borchmann rejste til København, hvor han fik ophold hos en datter, Oline, men rejste om sommeren til Jylland for at besøge børn og børnebørn. De sidste år tilbragte han på et plejehjem, hvor han døde i 1951, 79 år gammel.

Gartner Borchmanns ældste søn, Otto Elenius, født i Middelfart i 1896, blev efter skolegang i Viby skole arbejdsmand. Han blev i 1918 gift med Emmy Kirstine, f. Jensen, fra Ormslev.

Efter giftermålet boede de i huset nederst i trekanten Kirkevej / Kirketoften / Kirkebakken, som den dengang hed - og derefter en kort tid som husvilde i Viby skole. Derfra flyttede de til kommunehuset på Høskovvej, hvor der var fire lejligheder med hyppigt skiftende beboere.

I sin fritid byggede Otto Borchmann et hus på Høskovvej 9, og her boede familien fra 1926 - 47. I disse år arbejdede han hos murermester og entreprenør N.K. Nielsen, Kongsvang, både da Handelsbanken fik bygget hus i Viby i 1927/28, og da der blev bygget ny banegård i Århus.

Ca. 1930 blev han ansat på Viby El-værk, hvor han bl.a. arbejdede som linjemontør. Efter at han under besættelsen havde arbejdet i Hasle, hvor han også deltog i illegal våbenuddeling, vendte han tilbage til Viby El-værk, hvor han var til sin pensionering i 1963.

Efter sin første hustrus død i 1946,

Viby sogneråd 1943-46.

Viby Foto 1946.

Fra venstre: Sv. E. Lind, Rasmus Christensen, Henning Sørensen, Søren Loft Pedersen, Martin Pedersen, Jens Peter Jensen, Jens Larsen, Jens Juul, Gunnar Claussen, Harald Bøtkjær, Arnold Borchmann, Peter Arne Petersen.

giftede Otto Borchman sig med Johanne Nielsen, og de flyttede til Balagervej 61, hvor han boede til sin død i 1985.

Arnold Borchmann

En anden af gartner Borchmanns sønner med livslang tilknytning til Viby var den tidligere nævnte Arnold, født i 1899 og død i 1961.

Efter at have arbejdet som arbejdsmand i nogle år blev han omkring 1927 vejmand og senere vejformand i Viby kommune.

I 1930 blev han medlem af Viby menighedsråd, hvor han i 1938 fik posten som sekretær, og den beholdt han, til han i 1953 trådte ud af menighedsrådet. I den lange årrække var han medvirkende til ansættelse af såvel pastor Niels Granild (1931) som pastor Gaarn Larsen (1946).

Da pedel Jens Olsen, Rosenvangskolen, i 1944 udtrådte af Viby sogneråd, kom Arnold Borchmann som første suppleant på den socialdemokratiske liste ind i stedet og var medlem resten af perioden indtil 1946.

Han var også i en årrække medlem af Viby Sygekasses bestyrelse, hvor han var formand nogle år til sin død.

Arnold Borchmann blev i 1921 gift med Anine, f. Kristiansen, fra Årslev. De boede nogle år på Nyhjemsvej 3 - nu Hørvej - og derefter på Damgårdsvej 6.

Gartner Borchmanns efterkommere er talrige. Af de 11 børn udvandrede to til Amerika, og en dattersøn derovre, som var marine-soldat, var blandt de over 3000 dræbte efter japanernes overrump-lende angreb på USA's flåde i Pearl Harbour på Hawaii d. 7.12.1941.

Tre sønner lever endnu, henholdsvis i Ålborg, Skive og i Vesttyskland.

Det skal tilsidst nævnes, at uden værdifuld hjælp fra Otto Borchmanns ældste søn, Viggo, som har stillet sine optegnelser til rådighed, var denne beretning ikke blevet skrevet.

Borchmann med sin trækvogn, ca. 1932

Før afgang til torvet i Århus. Oline i vinduet.

Noter:

Provst Niels Krarup-Hansen, 1861-1951, sognepræst i Viby 1913-31.

Karl Marius Benedictus Andreasen, 1882-1949, overlærer, senere skoleinspektør på Viby skole 1921-49.

Stenen på Folmer Borchmanns grav, som omtales, har foruden hans navn og data følgende indskrift: Rejst af Skolekammerater. Graven, hvor også hans forældre senere blev begravet, er sløjftet, og Folmers sten er forsvundet. Foruden denne sten blev af kammeraterne rejst en anden sten med begge de druknede drenges navne. Denne sten, der var formet som et træ med afhuggede grene, er også borte.

N.P.Gjerrild, murermester, 1869-1940.

Litteratur: Viby sogns Historie bd. 1 og 2.

Viby Afholdsforenings protokol 1915-35.

Struer Folk 3, lokalhistorie for Struer, 1988.

Pengeinstitutter i Viby 1990 før de store fusioner

PRIVATbanken

Viby J. Afdeling

Skanderborgvej 19c

8260 Viby J.

ANDELSBANKEN

Skanderborgvej 19c
8260 Viby J

- din bank

Du får den bedste start i Jyske Bank.

Skanderborgvej 181, 8260 Viby J.

Bikuben

Viby Midtpunkt

8260 Viby J

Telefon 86 14 88 33

sds

Skanderborgvej 180 - 8260 Viby J

tlf. 06 14 54 55

AKTIVBANKEN

Skanderborgvej 213, 8260 Viby J., 06 14 69 11

Provinsbanken for Dem der kræver
lidt ekstra af Deres
bankforbindelse

Provinsbanken Viby Centret, 8260 Viby J.

Tove Glud Rasmussen:

Beretning fra Viby lokalhistoriske Forening.

Det er nu et år siden, at Viby lokalhistoriske Forening så dagens lys ved et arrangement på biblioteket den 10. april 1989.

Det har været meget spændende, at bygge en ny forening op, og heldigvis har der været stor interesse for den. Der blev ca. 60 indmeldt på det stiftende møde, og nu har vi et medlemstal på ca. 140.

Det synes vi i bestyrelsen er et godt resultat.

Foreningens formålsparagraf siger, at formålet er at udbrede kendskabet til og interessen for lokalhistorien og de lokalhistoriske værdier i det, der før kommunesammenlægningen var Viby kommune.

Det formål har vi søgt opfyldt ved som det første arrangement at lave en byvandring i Terp. Det blev en stor succes med ca. 75 deltagere. Successen bevirkede, at der 6 uger efter var en ny byvandring - denne gang i Fredensvang. Også den byvandring var vellykket, om end deltagerantallet blev noget

lavere med 47 fremmødte.

Det første års største arrangement har været en udstilling på Viby Bibliotek i anledning af folkeskolens 175 års jubilæum. Flere byer gjorde meget ud af jubilæet, men heldigvis for os var der ikke nogen videre markering i Århus. Det gjorde interessen for vores udstilling større, og skoledirektør Birgit Darr glædede os med at åbne den. Det medførte så igen en større avisdækning, og udstillingen har i følge bibliotekspersonalet været måske den bedst besøgte af de udstillinger, der har været på biblioteket.

1990 har foreløbig - foruden generalforsamlingen i februar - budt på et besøg i Viby kirke den 18. april. Her fulgte 56 deltagere en gennemgang af såvel bygning som inventar.

Et vigtigt tiltag er en fast ugentlig åbningstid i den lokalhistoriske samling. Det er hver mandag fra kl. 15.30 til kl. 17.30. Oprindeligt var det tanken, at vi bestyrelsesmedlemmer på skift skulle passe åbningstiden, men da det er et meget stort arbejde at komme ind i, hvad der findes i samlingen og også til en vis grad at sætte sig ind i Vibys historie, har vi valgt at lade jobbet varetage af to på skift, nemlig Bent Keblovski og

mig selv. De øvrige bestyrelsesmedlemmer er så suppleanter.

Tilsyneladende synes der at være et behov for at have en fast åbningstid, idet vi har haft mange besøgende. Samtidig bruger vi åbningstiden som en arbejdsftermiddag, hvor nogle medlemmer arbejder med katalogisering og avisudklip.

Bestyrelsen arbejder for tiden på at skaffe midler til anskaffelse af et videokamera og har hertil modtaget 5000 kr. fra Nykredits Fond. Også mange medlemmer har givet et bidrag til formålet.

Tak til alle, som i det forløbne år har støttet foreningens arbejde.

**Viby lokalhistoriske Samling.
Beretning januar 1989 til april 1990.**

Som det fremgår af det følgende er det et meget varieret materiale, der er indgået som gaver fra ca. 40 forskellige personer eller på anden måde.

Ikke mindst efter indførelsen af en fast åbningstid har samlingen haft mange besøg for at orientere sig om, hvad den indeholder eller for at søge oplysninger.

Forskellige foreninger er besøgt med lysbilledforedrag og filmforevisninger, ligesom der er bidraget med materiale til udstillinger.

Katalogisering og ordning af avisudklip m.m. udføres i det omfang, arbejdskraften tillader, men meget venter stadig.

Indgåede sager:

Håndbøger: enkelte indkøb og flere gaver.

Skole-, forenings- og sogneblade modtages løbende.

Videoptagelser og overspilning af lånte kassettebånd.

Videofilm fra Viby skole. Mange ældre skolefilm fra Vestergårdsskolen samt Vibyfilmen overspillet på video til udlån.

Fotokopier af forskellige artikler

modtaget.

7 store samlemapper med avisudklip om Viby sogneråds forhandlinger, Viby feriekoloni og begivenheder i Viby kommune.

Billeder: mange fotografier, flere fotoalbum, nogle lysbilleder og et par malerier.

Fotografier optaget af medarbejdere.

Erindringer; skrevne, dels personlige og dels om lokaliteter.

Fortalte, optaget på bånd eller i notatform på grundlag af interviews.

Arkitekttegninger: godt en snes modtaget.

Foreningsprotokoller og regnskaber fra grundejerforeninger, Viby feriekoloni, Viby Grandelav, vurderingsprotokol samt indkøbte fotokopier af skøde- og panteprotokoller.

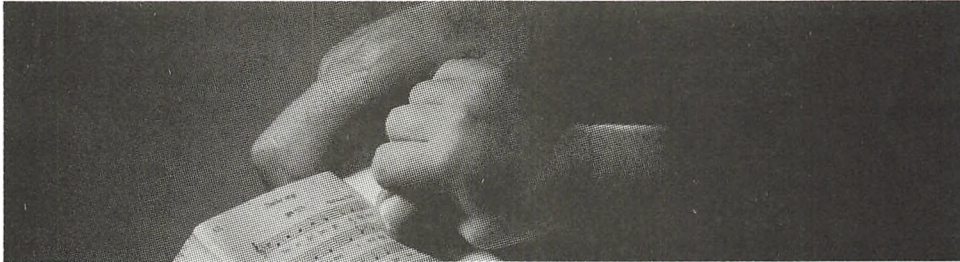
Viby lokalhistoriske Samling, som er en del af Viby folkebibliotek, takker herved samtlige givere, fordi de har villet bidrage til, at materialet kan komme interesserede brugere til nytte.

**Ejlif Salomonsen
Leder af samlingen.**

Viby lokalhistoriske Samling, Viby Bibliotek, Skanderborgvej 170, 8260 Viby J.

Åbningstid: mandag kl. 15.30 -17.30.

En institution, der forlader Viby

Vi tror på de faste værdier.

I Nykredit har vi den fornødne styrke til at skabe trygge rammer baseret på gen-nemarbejdede løsninger. Har du brug for lån til fast ejendom, ny- eller ombygning, så husk du har Nykredit. Vi er aldrig længere væk end den nærmeste telefon.

Vi tror på de faste værdier

Nykredit

INDHOLDSFORTEGNELSE:

Forord.....	side	3
Thøger Rasmussen: Lidt om Viby-forhold omkring 1906.....	side	5
Bent Keblovszki: Byggeforeningen "Fremtiden".....	side	17
Bent Keblovszki: Spredte træk fra Gl. Kongsvang.....	side	21
Ejlif Salomonsen: Om familien Borchmann og gartnerierne på Lillevej	side	29
Tove Glud Rasmussen: Beretning fra Viby lokalhistoriske Forening.....	side	47
Ejlif Salomonsen: Beretning fra Viby lokalhistoriske Samling.....	side	49